

kratska Republika Kongo« (bivši Zair) [57].

Što se tiče hrvatskog izdanja, ono je u sadržajnom i vizualnom smislu potpuno vjerno (identično) engleskom izvorniku. Međutim, potrebno je upozoriti i na nekoliko manjih nedostataka. Prva primjedba upućena hrvatskom izdavaču odnosi se na povremenu nedosljednu i pogrešnu uporabu filozofskih termina. Naime na nekoliko su mjesta pogrešno upotrebljeni izrazi »transcendentalan« i »transcedentan« [usp. npr. »Bog koji je i imanentan i transcendentalan« (308)]. Druga se primjedba odnosi na uporabu izraza »poganizam« [usp. naslov odlomka »Tantra i poganizam« (186), »mit o svetom braku (...) ključan je u poganizmu« (186), »magijske prakse u poganizmu« (401)]. Tom, u hrvatskom standardnom jeziku nepoznatu izrazu, pridružena je i nespretna izvedenica »poganistica« [186]. S obzirom na to da su navedeni izrazi upotrebljeni nedosljedno (u drugim člancima koji raspravljaju o istoj pojavi upotrebljava se termin poganstvo), ne čini se da je urednik želio u uporabu uvesti nov tehnički termin. Vjerojatnije je za pretpostaviti da je riječ o propustu pri usklađivanju prijevoda skupine prevoditeljica. Što se tiče moguće primjedbe na uporabu izraza, u ime Jehove« [53] (u kontekstu pokreta Kimbangu, ne Jehovinih svjedoka), bilo bi potrebno konzultirati engleski izvornik.

Uza sve dobre strane ovog izdanja, malo je vjerojatno da će svaki čitatelj zaista pročitati *Enciklopediju* od korica do korica. No već i selektivno konzultiranje pojedinih članaka pružit će čitatelju vrlo solidne podatke. Iako prvenstveno namijenjena nestručnom čitateljstvu, *Enciklopedija* će dobro poslužiti i kao temeljna literatura studentima novih religioznih fenomena. Privlačnost za obje skupine zasigurno je jedna od temeljnih vrlina ovog izdanja. Cilj uredništva bio je daleko iznad senzacionalističkog skupljanja bizarnih i devijantnih primjera nove religioznosti. Štoviše, autori članaka, izvje-

sno u duhu pluralističke »političke korektnosti«, rijetko naglašavaju problematične aspekte »duhovnosti« pojedinih osoba i skupina. Nastojanje oko korektnosti i »puštanja svakoga da govori za sebe« ipak ne može sakriti činjenicu kako učenja i djelatnosti nekih od prikazanih skupina i pojedinaca predstavljaju ozbiljnu prijetnju, ne samo pojedincu već i društvenoj stabilnosti. Stoga se za kritički osvrt iz katoličke perspektive na te nezanemarljive aspekte NRP-a čitatelju predlaže dodatno konzultiranje na hrvatskom dostupnih radova Josipa Blaževića (*Proci novog doba*, Zagreb, Teovizija, 2001; *Isti: Joga i Kršćanstvo*, Split, Verbum, 2004), Mije Nikića (*Slika Boga u vjerskim sljedbama i novim religijskim pokretima*, Zagreb, FTI, 2003; *Isti* (ur.), *Novi religiozni pokreti*, Zagreb, FTI, 1997), Jeana Vernetta (*Sekte: sve o novim religioznim pokretima i sljedbama*, Split, Verbum, 2004) i dr.

Sve u svemu, raznorodno mnoštvo ilustracija je (neočekivanog?) bujanja i začuđujuće raznolikosti religioznih fenomena krajem 20. st. Ta raznolikost svakako poziva na propitivanje čak i temeljnih definicija religije i duhovnosti. Svidjelo se to nekom ili ne, *Enciklopedija novih religija* odražava stvarnost koju svako promišljanje o naravi i budućnosti religije treba ozbiljno uzeti u obzir.

Trpimir Vedriš

Aldo Natale Terrin, *Uvod u komparativni studij religija*. Prijevod Miroslav Fridl, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006.

Govoreći o djelu kojemu sada pokušavamo dati prikaz, mi zapravo govorimo o priručniku religiologije. Već u prvim rečenicama autor naglašava kako je ovo djelo »rasprava o metodi proučavanja religija, o komparativnim temama religija i o suvremenoj religioznosti«. (Str. 7) Kako nije moguće dati cjelovit

prikaz ovako obimnog i sadržajnog djela, ograničit ćemo se na ocrtavanje njegovih okvira i davanje pregleda sadržaja s jedne strane, te na prikaz nekoliko, prema našem sudu zanimljivih i značajnih sekvenci iz kojih se može shvatiti o kakvom je djelu riječ, s druge.

Prije samog ocrtavanja spomenutog okvira potrebno je napomenuti još nekoliko smjernica koje nam mogu olakšati razumijevanje građe izložene u samom djelu, ali i načina kako je ta građa izložena. U tom pogledu potrebno je spomenuti dvije osnovne značajke koje autor prikazuje u samom uvodu. Prva se tiče komparativnog pristupa religijskoj kao takvoj, a druga pak polazišta komparativnog studija religija. Tako sam autor kaže kako je ova knjiga »pokušaj 'bacanja' religijskog pogleda na druge religijske svjetove«, ali tako da se »polazi od 'kršćanske' perspektive koja međutim, ne smije djelovati kao diskriminirajući i vrednujući kriterij jednog religijskog svijeta u odnosu prema drugom«. (Str. 10) Ovdje bi netko mogao prigovoriti zbog navodne suženosti pristupa, jer se polazi s kršćanskog gledišta. Ovaj prigovor autor Aldo Natale Terrin otklanja time što kaže da »jedini razlikovni kriterij u proučavanju religioznog iskustva mora biti religiozno iskustvo samo, što nije ničija isključiva povlastica i čemu svi ljudi imaju pristup preko svoje kulturne tradicije i s pomoću *religioznog a priori* koji podupire svako iskreno tražanje za istinom.« (Str. 10)

Prikazavši osnovne sadržajne i metodološke značajke djela, možemo, okvirno i koliko je to moguće, prikazati njegov sadržaj i strukturu. Možemo reći da je podijeljeno na tri dijela. U prvom je riječ o metodama i problemima u proučavanju religija. Ovdje autor obrađuje sljedeću problematiku: znanost(i) o religijama, definicija religije u povijesti religija, teorije o porijeklu religije, te problemi ateizma.

Kada je riječ o znanosti o religiji, autor ocrtava tri discipline koje su na spo-

menutom znanstvenom području već etablirane. Riječ je o povijesti religija, komparativnoj povijesti i fenomenologiji religije, čijim se rezultatima istraživanja autor služi u pisanju ove knjige. Spomenute religiozne discipline mogu se smatrati i okosnicama drugih disciplina, kao što su sociologija religije, psihologija religije i u novije vrijeme geografija i ekologija religije. S druge strane, ove tri religiozne discipline važno je spomenuti i iz razloga njihovog odnosa prema teologiji. Naglašavajući potrebu susreta teologije s jedne strane i religiozije s druge, autor kazuje kako teologija polazi od iskustva vjere, što uvelike ograničava znanstvenost istraživanja, dok religiozija tu znanstvenost posjeduje. Tako autor, smatrao s punim opravdanjem, pita neće li teologiji biti olakšana zadaća ako pokuša pokazati svoju specifičnost i svoju snagu utemeljenu na događaju Isusa Krista u jednom drugom momentu, nakon što je uzela u obzir povijest i fenomenologiju religije.

Kroz poglavlja u prvom dijelu knjige autor prikazuje i spominje brojne važne pojmove i imena vezana uz značajna religiozna pitanja. Od svih tih pitanja možda najveću pozornost plijene ona koja se bave dimenzioniranjem fenomena ateizma u kontekstu suvremenoga društva. Osobito je ovdje, prema našem sudu, autorova misao nevjerojatno svježa i usmjerena na temeljit prikaz, ako ne i razjašnjenje, spomenutog fenomena.

U posljednjem poglavlju prvog dijela riječ je, kako sam autor kaže, o »duhovnoj« klasifikaciji religija. Kako je ovo poglavlje svojevrstni rezime prvog dijela knjige s jedne strane, dok s druge strane sam naslov budi interes, kažimo kako je ovdje riječ o promišljanju odnosa duhovnosti, koja je svakako središnji element ljudskog bića, i onoga *religijskog*. Autor ovdje primjećuje kako su duhovnosti istinsko mjesto iskušavanja religija. Drugim riječima, »neka se religija može potvrditi i neka vjera kontrolirati samo preko duhovnosti koju promiče. Razne

duhovnosti vezane uz religiju pokazuju stupanj zrelosti te religije, njezinu doktrinarnu jakost, sposobnost privlačenja drugih vlastitim uvjerenjima.« (Str. 76) Mogli bismo reći kako autor, služeći se komparativno–religiološkom metodom, u proučavanju religija dolazi do središnjeg elementa religije kao takve, a to je duhovnost. Upravo ovdje može početi daljnje promišljanje o religioznom, jer se duhovnošću dimenzionira njegova autonomnost s jedne strane, a autentičnost s druge.

U drugom dijelu naslovljenom »Komparativne teme povijesti religija« autor obrađuje teme koje su od iznimnoga značaja za temeljiti komparativni studij religija. To su teme molitve, Isusa Krista viđenog u povijesti religija, svetih knjiga, iskustva pomirenja, bola i smrti u religijama, providnosti, nenasilja u istočnjačkim religijama, reinkarnacije, hodočašća, apokaliptike i nostalgije za rajem u povijesti religija.

Ukoliko bismo htjeli prikazati neku od obrađenih tema iz ovog dijela knjige, nikako ne bismo mogli zaobići temu molitve. Tako autor kaže kako »pitati se što znači moliti i potom ostati 'bez riječi', posve je prirodno. Iskustvo molitve se živi, a ne pripovijeda. Svaka refleksija o smislu i značenjima molitve može biti tek nedostatno posredovanje te stoga, u stanovitom smislu, laž. Među čovjekovim iskustvima iskustvo molitve jedno je od najtežih za 'klasifikaciju', jer se rada iz onog ljudskog, ali potom 'uzlijeće', nadižazi to ljudsko te se prenosi prema drugom, prema božanskom, Apsolutnom, neizmjenom predmetu, prema Bogu«. (Str. 79) Svakako je još jedna tema vrijedna spominjanja, a to je tema pomirenja. Autor naglašava kako je to iskustvo iznimno složeno za raščlanjenje, ali bi ono temeljno bilo usmjereno na opisivanje odnosa između čovjeka i Boga, i to u smislu obnavljanja sklada. Ovaj problem postaje još složeniji, a samim tim i važniji, ukoliko ga postavimo u okvire današnjeg društva. Svakako bismo i u svjetlu

pomirenja mogli govoriti o vječnim temama kao što su bol i smrt, ali i o onim mnogo suvremenijim kao što je čovjekov odnos prema prirodi.

U ovom dijelu knjige jedno od svakako važnijih poglavlja je pitanje nenasilja u istočnjačkim religijama, koje se svakako može gledati u svjetlu utjecaja istočne religioznosti na razvoj religijskih pokreta u zapadnim društvima. Kada je riječ o istočnoj duhovnosti, tada je pojam reinkarnacije nezaobilazan za interpretaciju, tim više što je to sve češće susretani pojam u kontekstu duhovnosti zapadnih društava. Autor, duboko cijeneći istočnu duhovnost, primjećuje kako se vjerska doktrina vezana uz reinkarnaciju u zapadnim društvima zapravo krivotvori. Razlozi tome su mnogovrsni i idu od, kako autor kaže, okrutnosti vremena do potrebe izgradnje paralelnih svjetova. Teme hodočašća, apokaliptike i nostalgije za rajem posljednje su teme drugog dijela knjige i izvrsno otvaraju problematiku obrađenu u posljednjem dijelu, gdje je riječ o problemima današnjega kulturnog svijeta i nove religioznosti.

U posljednjem, trećem dijelu knjige, autor prikazuje sljedeće teme: u prvom redu kulturni obzor s početka trećega tisućljeća s ciljem promišljanja njegovog odnosa prema religiji. Iz toga proizlazi propitivanje odnosa kršćanstva prema kulturnom okružju. Sljedeća tema je religiozno buđenje koje se očituje u novim preplavljujućim oblicima religioznosti. Završno poglavlje knjige posvećeno je kritičkom razmišljanju o Bogu i božanskom u suvremenoj religioznosti.

Jasno je vidljivo da je današnja kulturna situacija sasvim nova i nepoznata. Ona je višestruko dimenzionirana razvojem znanosti i tehnike, ali i nekim, kako ih autor naziva, modnim dimenzijama. Isto tako je jasno da danas živimo u vremenu mješavina kultura, što povlači brojne probleme. Sve ovo spomenuto, a na tragu govora o čovjeku kao religioznom biću, dovodi do iznimne brojnosti religijskih pokreta i sljedbi.

Autor zaključuje knjigu upravo kritičkim razmišljanjem o stanju religioznosti danas i o ulozi kršćanstva u tom okružju, naglašavajući potrebu preispitivanja vlastitih vjerskih stavova, ali i zadržavanja vjerske dimenzije koja se odupire rastakanju i gubljenju shvaćanja uloge čovjeka u svijetu u kojem živi.

Prije samog kraja recimo kako je autor ove knjige docent na Katoličkom sveučilištu u Milanu i na Sveučilištu u Urbinu, te da je autor brojnih studija s područja fenomenologije religije, ali i nekoliko knjiga religiološke tematike.

Na kraju, sagledavajući ovo do sada rečeno o knjizi, recimo da je ona, po našem sudu, iznimno i kapitalno religiološko djelo, koje će sigurno biti od koristi svima koji se zanimaju za ovu tematiku, kako onima s minimalnim interesom za religiološke teme, tako i onima koji su uznapredovali na tom putu.

Tomislav Krznar

Enrico Zoffoli, *Osvrt na Neokatekumenski put. Izbor iz djela*, U pravi trenutak, Đakovo, 2006, str. 288.

Krajem 2006. godine u izdanju đakovačke knjižnice *U pravi trenutak* pojavila se knjiga pod naslovom *Osvrt na Neokatekumenski put*. Riječ je o djelomičnom prijevodu dviju knjiga Enrica Zoffolija, talijanskog redovnika pasioniste: *Usporedba Papinog učiteljstva i Kikove kateheze*, te *Istina o Neokatekumenskom putu*.

Iako urednik izdanja dr. sc. Ivan Zir dum u Predgovoru ističe da objavljivanje Zoffolijeva prijevoda nema svrhu bilo koga osuditi, nego pružiti obavijest i potaknuti »na kritičko razmišljanje o nauku i praksi Neokatekumenskog puta«, a sve u skladu s poznatom Pavlovom »sve provjerite i što je dobro zadržite«, teško se oteti dojmu da je Djelo prije osuda nego objektivan, nepristran osvrt na učenje i praksu *Neokatekumenskog puta* (NKP). Naime ako se hrvatske vjernike htjelo objektivno informirati o NKP-u, onda je

uz Zoffolijevo viđenje, koje pošto poto želi pokazati da je riječ o suvremenoj herezi, trebalo iznijeti i druga viđenja, posebno ona učiteljstva Crkve. Napokon, i u ovom slučaju bi trebalo primijeniti onu drevnu latinsku mudrost: *Audiat et altera pars — Neka se čuje i druga strana!*

Knjiga u svom prvom dijelu (str. 11–98) nastoji usporediti nauk Crkve, uglavnom nastupe pape Ivana Pavla II, s nekim katehezama Kika Argüella i Carmen Hernandez, sabranima u *Smjernicama za ekipe katehista*, koje su ustvari prijepisi kateheza inicijatora Puta izgovorenih u živo.

Sam *Osvrt na Neokatekumenski put* ima jasan cilj: »argumentirano« odgovoriti svima onima koji su prihvatili odobrenja koja su dali pape u svojim dokumentima te dokazati da »Papa o putu ne zna sve te da pogotovo ne zna dovoljno o njegovim dogmatskim pretpostavkama« (str. 13).

Kao što je već istaknuto, u svojoj radikalnoj kritici, ustvari negaciji svega vezanog uz NKP, Zoffoli koristi bilješke (tekstove) preuzete s govornih snimaka sa susreta koje su držali Kiko i Carmen. Na temelju tih tekstova, koji su ponuđeni kao upute ekipama katehista, autor pokušava rekonstruirati »izvorne misli« osnivača, koje bi onda trebale biti i dogmatski temelji NKP-a. Zoffoliju se pritom ne može poreći veliki trud i brižno proučavanje *Smjernica za ekipe katehista*. Vještīm »vadenjem« citata iz govornog, kerigmatskog konteksta i njihovim premještanjem na pisano dogmatsko-teološko područje, te uspoređivanjem tako istrgnutih citata s učenjem Ivana Pavla II postiže, u najmanju ruku, čudan efekt: u *Smjernicama* i drugim Kikovim nastupima nema niti jedne ozbiljne teološke misli koja nije heretična.

Opravdanje zašto crkvena hijerarhija ne reagira pred tolikim dokazima »heretičke zasićenosti« NKP-a, a koja je jasna i prosječno informiranom laiku, Zoffoli nalazi u njezinoj neinformiranosti. Zato je svojom svetom dužnošću smatrao